

MÜKELLEFLERİN VERGİ UYUM DÜZEYLERİ: EGE BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Ahmet TEKİNⁱ

Öz

Bu araştırma Ege Bölgesi içerisinde yer alan Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak illerinde faaliyet gösteren mükelleflerin vergi uyum düzeylerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın Ege Bölgesi'nde yapılmasının temel nedeni ise Ege Bölgesinin tüm illerini kapsayacak şekilde mükelleflerin vergi uyum düzeylerini ölçen herhangi bir çalışmanın bulunmamasıdır. Daha önce yapılmış araştırmalar incelendiğinde Ege Bölgesi'nde yapılan araştırmaların genellikle vergi ahlak düzeyinin veya vergi algı düzeyinin ölçülmesi yönünde olup vergi uyumu ile ilgili bölge bazında bir araştırmaya rastlanılmamaktadır. Araştırmada mükelleflere anket uygulanmış ve anket gönüllülük esasına göre yapılmıştır. Bu araştırmaya toplamda 1118 mükellef katılmıştır. Mükelleflerin vermiş oldukları cevaplar SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Ankete katılan mükelleflerin büyük bir çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Ankete cevaplayan mükelleflerin önemli bir kısmı lisans mezunudur. Ayrıca ankete katılan mükelleflerin büyük bir çoğunluğu ticari kazanç elde edenlerden oluşmaktadır. Çalışma Ege Bölgesinde yapılması nedeniyle bir ilk olma özelliğini de göstermektedir.

Anahtar Sözcükler vergi uyumu, gönüllü uyum, mükellef tepkileri, Ege Bölgesi

TAX COMPLIANCE LEVELS OF TAXPAYER: SAMPLE OF THE AEGEAN REGION

Abstract

This research aims to examine the tax compliance levels of taxpayers operating in the provinces of Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla and Uşak in the Aegean Region. The main reason for conducting the research in the Aegean Region is that there is no study that measures the tax compliance levels of taxpayers in a way to cover all provinces of the Aegean Region. When the previous studies are examined, the studies conducted in the Aegean Region are generally in the direction of measuring the level of tax morale or tax perception, and there is no research on tax compliance on a regional basis. In the research, a questionnaire was applied to the taxpayers and the questionnaire was made on a voluntary basis. A total of 1118 taxpayers participated in this research. The answers given by the taxpayers were analyzed with the SPSS package program. The vast majority of taxpayers participating in the survey are men. A significant portion of the taxpayers who answered the survey have a bachelor's degree. In addition, the majority of taxpayers participating in the survey are those who earn commercial income. Since the study was carried out in the Aegean Region, it also shows the feature of being a first.

Keywords tax compliance, voluntary compliance, taxpayers reaction, Aegean Region

JEL Codes H20, H26

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 25.03.2020 tarihli ve 2020-07 sayılı toplantısında araştırmanın etik kurallara uygunluğuna karar verilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkıları Makale yazar tarafından yazılmıştır.

Finansal Destek ve Çıkar Beyanı Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kurumla finansal ilişkileri bulunmadığını; dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder. Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşun destek alınmamıştır.

Çalışma Hakkında "Mükelleflerin Vergiye Uyum Düzeyi" başlıklı çalışma Türkiye'de 81 ilde faaliyette bulunan mükellefler üzerinde yapılmış olup bu makale için Ege Bölgesi üzerine yapılan anketler baz alınmıştır. Çalışmanın amacı mükelleflerin vergiye karşı algı ve tutumlarını/vergi uyum düzeylerini ölçmektir.

ⁱ Doç. Dr. Ahmet Tekin, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Eskişehir. ORCID: 0000-0003-0520-0434. E-posta: ahmettekin4444@gmail.com
Gönderim (Submission): 16.05.2023
Kabul (Acceptance): 05.06.2023

GİRİŞ

Vergi uyumu bireylerin vergi ödemeye karşı olan istekleri ile ilgili bir kavram olup bu kavramın vergi kadar eski bir tarihi geçmişi bulunmaktadır. Vergi uyumu konusu sadece maliye bilim dalında değil aynı zamanda birçok farklı bilim dalları ile ilişkilendirilerek açıklanması gereken bir konudur. Vergi uyumu konusu incelendiğinde bu konunun davranışsal açıdan da incelenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Özellikle de son yıllarda davranışsal iktisat ve davranışsal maliye alanlarında çalışmaların olduğu görülmektedir. Vergi uyumu, aslında kişilerin vergiyi ödeme istekleri ile ilgili olduğu için psikoloji alanı ile de doğrudan ilişkili olan bir alandır. Maliye teorisi açısından “vergi uyumu” konusu özellikle de mükelleflerin vergiye karşı göstermiş oldukları tepkileri incelemek açısından önemli görülmelidir. Çünkü vergi oranlarının yüksek olduğunu kabul eden birçok mükellef vergi vermekten ya yasal boşluklardan faydalanarak kaçınacak ya da vergi kaçıracaktır. Her iki durum da istenmeyen bir durum olup bunların olmaması ya da en aza indirgenmesi adına mükelleflerin vergi uyum düzeylerinin artırılması için çaba gösterilmelidir.

Bu çalışma ile Türkiye’de bulunan bölgelerden biri olan Ege bölgesindeki sekiz ilin vergi uyum düzeylerinin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre Ege bölgesinde ankete katılanların çoğu erkektir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ticari kazanç sahipleridir. Sekiz il bazında sonuçlara bakıldığında ise Afyon ilinde yaşayan katılımcılar Aydın, Denizli, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak illerinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahiptir. Ayrıca “kazancı yüksek olanlardan daha yüksek, düşük olanlardan daha düşük oranda gelir vergisi alınmalı” şeklindeki ifadeyi doğru bulan katılımcıların diğer katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

VERGİ UYUMU: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Vergi uyumu kavramı, mükelleflerin beyannamenin verildiği tarihte uygulanmakta olan vergi yasaları, yönetmelikler ve yargı kararlarına uygun olarak vergisel yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmesi olarak tanımlanmaktadır (James ve Alley, 2004, s. 29; Tekin vd., 2013, s. 12). Verilen tanımdan yola çıkılarak vergi uyumunun sağlanması açısından mükellefler tarafından beyannamelerin zamanında ve eksiksiz bildirilmesi, kayıtların düzgün tutulması ve ödenmesi gereken tüm vergilerin ödenmesi gerekir (Sour, 2004, s. 45). Aynı zamanda vergi uyumu ile mükellefler vergi yasalarının kendilerine verilen şekli ve maddi ödevleri de yerine getirmiş olur. Vergi uyumu kavramı da tıpkı vergi kavramı gibi eski bir kavram olmakla birlikte bu kavramın temellerinin İngiltere’de çıkarılmış olan *Magna Carta Libertatum* yani “Büyük Özgürlük Fermanı” olarak bilinen fermana dayandığı kabul edilmektedir. Magna Carta ile vergilendirme yetkisi otorite olarak görülen kraldan alınmış ve parlamentoya verilmiştir. Bu olayın sonucunda vergi ödemek durumunda olanların vergi yasalarına uygun olarak vergilerini ödedikleri bir dönem yaşanmaya başlanmıştır. Ayrıca *Magna Carta* ile bireylerin vergi uyumlarında da artış görülmüştür (Yoruldu, 2020, s. 57).

Vergi uyumu kavramı bazı kaynaklarda gönüllü uyum ve gönüllü uyumsuzluk kavramlarını içine alan geniş bir kavram olarak görülmekte olup aslında bu çalışmada vergi uyumundan anlatılmak istenen konu da vergiye gönüllü uyum konusu olmaktadır. Ştefura (2012) gönüllü uyum kavramını vergi uyumu tanımına gönüllü olarak itaat etme ibaresini de eklemiş ve vergiye gönüllü uyumu “vergi yükümlülerinin vergi sisteminde var olan yasalara gönüllü olarak itaat etme/uyma” şeklinde tanımlamıştır. Literatürde vergi uyumu konusunu açıklayan iki temel teori bulunmaktadır. Bunlardan ilki “Klasik Yaklaşım” olarak da bilinen “Rasyonel Beklentiler Teorisi” diğeri ise “Ahlaki Duygular Teorisi” ya da “Sosyal Psikolojik Teori”dir (Kitapçı, 2014, ss. 36-45; Tekin ve Sökmen Gürçam, 2019, s. 69; Yayla vd, 2009, s. 56).

Klasik Yaklaşım / Rasyonel Beklentiler Teorisi

Bu yaklaşım vergi uyumu konusundaki en eski yaklaşım olarak kabul edilmekle birlikte aynı zamanda *Allingham-Sandmo Modeli* olarak da literatürde yer almaktadır. *Rasyonel Beklentiler Teorisi* mükelleflerin davranışlarının yalnızca ekonomik terimlerle açıklanmaya çalışıldığı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın verginin ödenmesi konusuna bakışı ise “vergi verilmez, vergi alınır” şeklindedir. Ayrıca Rasyonel Beklentiler Teorisi, vergi mükelleflerini vergi ödemeye iten faktörlerin yakalanma ve cezalandırılma korkusu ile sınırlı olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu sebeple de bu yaklaşım, vergi denetimleri ve vergi cezaları arttıkça vergi kaçakçılığının azaldığını; tersi durumda yani vergi denetimlerinin ve cezaların azaldığı durumda ise vergi kaçakçılığının arttığını savunmaktadır. Rasyonel Beklentiler Teorisi, mükelleflerin rasyonel vergi mükellefi olduklarını ifade etmekte ancak mükelleflerin sosyal-psikolojik durumlarını dikkate almamaktadır.

Sosyal Psikolojik Yaklaşım / Ahlaki Duygular Teorisi

Bu yaklaşım vergi uyumu konusunda genel olarak etik ve sosyal dinamiklerin ihmal edildiğini bu nedenle mükelleflerin yüksek bir vergi uyumu gösterebilmesi amacıyla ekonomik, sosyal, psikolojik ve sosyolojik yaklaşımların da ortak bir şekilde ele alınarak multidisipliner bir yöntemin uygulanmasını savunmaktadır. Bu yaklaşım sadece parasal yani ekonomik değil aynı zamanda parasal olmayan faktörleri de dâhil etmektedir. Bu teoriye göre mükellefler, çıkarlarını ve faydalarını maksimuma çıkarmak için uğraşırlar. Mükelleflerin vergi ödemeleri veya ödememeleri gibi konularla birlikte tutum ve davranışlarının oluşumunda ahlaki duygular önemli bir kıstas olarak görülmektedir.

Vergi mükellefleri vergi yasalarına göre ödevlerini tam ve zamanında yerine getirmedikleri takdirde vergi uyumsuzluğuna yol açmış olurlar (Saruç, 2015, s. 23). Mükellefler vergi uyumsuzluğu durumunu davranışsal olarak vergilere aktif ve pasif tepkiler sergileyerek gösterirler (Köstekçi ve Sandalcı, 2022, s. 230).

Vergiye Karşı Aktif Tepkiler

Mükelleflerin vergi oranlarının çok fazla arttırıldığı durumlarda vergiye karşı aktif tepkileri yükselmektedir. Mükellefler vergi oranları arttırıldığı zaman isyan duygusu içinde vergi kaçakçılığı ve verginin reddi gibi tepkiler göstermektedir. Mükelleflerin sergilemiş oldukları aktif tepkilerin en belirgin özelliği ise otoriteye itaatsizlik olmaktadır. Mükelleflerin bu bireysel tepkileri zaman içerisinde toplumsal tepkilere dönüşerek bunun sonucunda vergi isyanları ortaya çıkabilir (Aktan vd., 2006, ss.163-164). Vergiye karşı aktif tepkiler arasında vergi kaçakçılığı, verginin reddi, vergi isyanı ve vergi alerjisi gibi birçok tepki bulunmaktadır (Kitapçı, 2014, s. 75). Vergi kaçakçılığı; vergi mükellefinin vergi borcu doğmuş olmasına rağmen vergi kanunlarına uygun olmayan davranışlarda bulunarak verginin ya hiç ödenmemesi ya da kısmen ödenmesi olarak ifade edilebilir (Akdoğan, 2013, s. 171). Verginin reddi ise kolektif ve organize bir tepki türü olarak ortaya çıkmaktadır. Verginin reddi konusunda mükelleflerin bireysel tepkilerinden ziyade toplu bir tepki gösterilmesi durumu bulunmaktadır. Verginin reddi zamanla vergi isyanına dönüşebilir. Vergi isyanları mükellefler tarafından gösterilen en şiddetli tepki türü olarak kabul edilmektedir. Bu isyanlar sonucunda devlet hem vergi kayıpları yaşar hem de kendi otoritesi zayıfladığı için toplumdaki güven ortamı da bozulur (Aktan vd, 2002, ss. 145-147). Vergi alerjisi de vergiye karşı olumsuz tepkilerin en üst seviyesi olup vergiye karşı tahammülsüzlük çok yüksektir. Mükellef vergileme ile ilgili her konuya tepki göstermektedir (Tunçer, 2002, s. 118).

Vergiye Karşı Pasif Tepkiler

Vergi oranlarındaki herhangi bir artış, mükellefin gelir düzeyini düşürdüğünden bu durum, mükellefin tutum ve davranışlarına yansımaktadır. Vergi oranında bir artış yaşandığında mükellef ilk olarak “sineye çekme” duygusu ile aylaklığı tercih etmek, tüketimini azaltmak, vergileri geç ödemek, üretimi azaltmak ya da yatırımdan vazgeçmek gibi pasif tepkiler sergileyebilir (Taşkın, 2010, s. 77). Bunun dışında vergi mükellefleri herhangi bir vergi artışında vergiyi yansıtarak veya vergiden kaçınarak kanunlara aykırı olmayacak davranışlar olarak kabul edilen pasif tepkilerde de bulunabilir (Gök, 2007, s. 150). Mükelleflerin vergi oranlarının artışı ile aylaklığı tercih etmesinin sebebi vergi oranlarındaki artışın mükelleflerin kullanılabilir gelirini azaltması ve çalışmaya kıyasla aylak kalmanın maliyetini düşürmesinden kaynaklanmaktadır. Aylaklığı tercih etmenin bilinen bir diğer tabiri ise boş zaman tercihidir. Boş zamanı tercih etme türünde mükellef, çok çalışıp fazla vergi ödemek yerine çalışmamayı tercih ederek vergi ödemek yerine bu tercihinin zaman içerisinde kayıt dışı faaliyetlere yönlendirecektir (Aktan vd., 2006, s. 166). Vergi oranlarındaki artış ile mükelleflerin kullanılabilir gelir seviyesi azalacak ve mükellefler, tüketimi kısıtlamayı tercih edeceklerdir. Ayrıca üretim faaliyetleri üzerine konulan vergiler de maliyet unsuru taşıdığından üretimin karlılığını azaltarak doğrudan üretim kapasitesinin de azalmasına neden olacaktır. Bu nedenle mükellefler artan vergilere antipati ile yaklaşarak üretimi azaltmayı tercih edecek ve vergilere dolaylı olarak tepki göstereceklerdir (Aktan vd., 2002, s. 128). Vergiden kaçınma ise mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini azaltmasının yasalara uygun olarak yerine getirilmesi durumudur. Vergiden kaçınma aslında kural olarak herhangi bir suç teşkil etmemektedir. Çünkü vergiden kaçınma durumunda kanunlar karşısında suç teşkil edecek herhangi bir itaatsizlik söz konusu olmamaktadır (Aktan vd., 2002, s. 130). Mükellefin pasif tepkilerinden bir diğeri ise verginin yansıtılmasıdır. Vergiyi üstlenen bir mükellefin bu vergi nedeniyle oluşan yükü çeşitli araçlar kullanarak başkalarına aktarmasına vergi yansımaları denilmektedir. Vergi yansımaları, mükellefin sergilemiş olduğu diğer tepkilerden farklı olarak devleti vergi kaybına uğratmamaktadır (Aktan vd., 2006, s. 168).

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Bu çalışma Ege Bölgesi’nde bulunan (Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak) illeri kapsamaktadır. Bu çalışmanın amacı ise Ege Bölgesi’ndeki mükelleflerin vergi uyum düzeylerini ölçmek, vergi uyumu ve vergi sistemi konuları ile ilgili görüşlerini araştırmaktır.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun 25.03.2020 tarihli ve 2020-07 sayılı toplantısında araştırmanın etik kurallara uygunluğuna karar verilmiştir.

Çalışmada anket yöntemi uygulanmış olup anketler hem yüz yüze hem de çevrimiçi olarak yaptırılmıştır. Ankete katılanlardan isim yazmamaları özellikle istenmiştir. Araştırmada kullanılan anketler likert tipi ölçekler (5’li likert) şeklindedir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar SPSS programı ile analiz edilmiştir.

Analiz sonucunda tanımlayıcı istatistikler frekans, yüzde, ortalama, standart sapma değerleri ile sunulmuş ve ayrıca çalışmada farklılık analizi (Tek Yönlü Anova) de uygulanmıştır. Araştırma için basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem büyüklüğü belirlenirken literatürdeki çalışmalar dikkate alınmıştır. Bu bağlamda bazı istatistikçilere göre 100.000 ve üzeri ana büyüklüğü açısından 384 adet örneklem büyüklüğünün kabul edilebilir bir büyüklük olduğu görülmektedir (Çiçek vd., 2008, s. 62).

Araştırmada basit tesadüfi yöntem ile 1118 mükellefe anket uygulanmıştır. Buna göre bu araştırmanın örneklemini 1118 faal olarak çalışan gelir vergisi mükellefi oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmaya katılan mükelleflerin demografik özelliklerine (cinsiyet, eğitim durumu, şehir, medeni durum, yaş, gelir türü, mesleki tecrübe) ilişkin dağılımlar belirlenmiş ve ortaya çıkan sonuç Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaya Katılan Vergi Mükelleflerinin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikleri		n	%
Cinsiyet	Kadın	383	34,3
	Erkek	735	65,7
Eğitim Durumu	İlköğretim	153	13,7
	Lise	315	28,2
	Ön Lisans	131	11,7
	Lisans	415	37,1
	Lisansüstü	104	9,3
Şehir	Afyon	125	11,2
	Aydın	114	10,2
	Denizli	117	10,5
	İzmir	128	11,4
	Kütahya	129	11,5
	Manisa	225	20,1
	Muğla	130	11,6
	Uşak	150	13,4
Gelir Türü	Ticari Kazanç	502	44,9
	Serbest Meslek Kazancı	268	24,0
	Zirai Kazanç	86	7,7
	Gayrimenkul Sermaye İradı (Kira Geliri)	153	13,7
	Menkul Sermaye İradı	109	9,7
Yaş (Ort.±SS)		39,06±12,612	
Mesleki Tecrübe (Ort.±SS)		15,16±11,174	
Toplam		1118	100,0

Tablo 1’de çalışmaya katılan vergi mükelleflerine ait demografik bilgiler verilmiştir. Tabloya göre çalışmaya katılanların %34,3’ü (383) kadınlardan, %65,7’si (735) erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %13,7’si (153) ilköğretim, %28,2’si (315) lise, %11,7’si (131) ön lisans, %37,1’i (415) lisans ve %9,3’ü (104) lisansüstü mezunudur. Çalışmaya katılan vergi mükelleflerinin %11,2’si (125) Afyon, %10,2’si (114) Aydın, %10,5’i (117) Denizli, %11,4’ü (128) İzmir, %11,5’i (129) Kütahya, %20,1’i (225) Manisa, %11,6’sı (130) Muğla ve %13,4’ü (150) Uşak illerinde bulunmaktadır. Gelir türüne bakıldığında, katılımcıların %44,9’u (502) ticari kazanç, %24’ü (268) serbest meslek kazancı, %7,7’si (86) zirai kazanç, %13,7’si (153) gayrimenkul sermaye iradı (kira geliri) ve %9,7’si (109) menkul sermaye iradı şeklinde gelir türüne sahiptir. Son olarak çalışmaya katılanların ortalama yaşı 39,06±12,612 ve ortalama mesleki tecrübeleri 15,16±11,174 şeklindedir.

Tablo 2. Çalışmaya Katılan Vergi Mükelleflerinin Bireysel Tecrübelerine Yönelik Demografik Özellikleri

		n	%
Vergi istisna veya muafiyetinden yararlandınız mı?	Evet	280	25,0
	Hayır	838	75,0
Sponsorluk harcaması yaptınız mı?	Evet	91	8,1
	Hayır	1027	91,9
Kazancınızın vergisini beyan etmediğiniz ya da eksik beyaz ettiğiniz durumlar oldu mu?	Evet	265	23,7
	Hayır	853	76,3

Vergi affından yararlandınız mı?	Evet	358	32,0
	Hayır	760	68,0
Otomobil satın alırken ödeyeceğiniz KDV ve ÖTV ile daha sonraki dönemlerde ödeyeceğiniz motorlu taşıtlar vergisi tutarı otomobil tercihiniz üzerinde etkili olur mu?	Evet	883	79,0
	Hayır	235	21,0
Vergi sistemine yönelik aşağıdaki ifadelerden hangisi size göre doğrudur?	Şu Anki “Gelir Vergi Sistemi” Aynen Uygulanmalı	109	9,7
	Herkesin Kazancı Üzerinden Aynı Oranda Gelir Vergisi Alınmalı	221	19,8
	Herkesin Kazancı Üzerinden Aynı Miktarda Gelir Vergisi Alınmalı	67	6,0
	Kazancı Yüksek Olanlardan Daha Yüksek, Düşük Olanlardan Daha Düşük Oranda Gelir Vergisi Alınmalı	641	57,3
	Kazanç Üzerinden Vergi Alınmamalı	80	7,2
Vergi uzlaşma uygulamasından yararlandınız mı?	Evet	217	19,4
	Hayır	901	80,6
Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) haberdar mısınız?	Evet	400	35,8
	Hayır	718	64,2
Vergi İletişim Merkezini (VİMER) daha önce kullandınız mı?	Evet	161	14,4
	Hayır	957	85,6
Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) yararlanma sıklığınız nedir?	Hemen Her Zaman	50	4,5
	Nadiren	166	14,8
	Hemen Hemen Hiç	902	80,7
Gelir İdaresi Başkanlığının ücretsiz e-posta sistemine kayıtlı mısınız?	Evet	329	29,4
	Hayır	789	70,6
Dönemsel vergi uygulamasından haberdar mısınız?	Evet	424	37,9
	Hayır	694	62,1
Vergi uygulanmayan alanlardan (havaalanı, gümrük çıkış kapıları vb.) alışveriş yapmayı tercih eder misiniz?	Evet	724	64,8
	Hayır	394	35,2
Toplam		1118	100,0

Tablo 2’de çalışmaya katılan vergi mükelleflerinin bireysel tecrübelerine yönelik demografik bilgiler verilmiştir. Tabloya göre çalışmaya katılanların %25’i (280) vergi istisna veya muafiyetinden yararlandığını, %75’i (838) ise yararlanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %8,1’i (91) sponsorluk harcaması yapmışken %91,9’u (1027) yapmamıştır. Çalışmaya katılanların %23,7’si (265) kazancının vergisini beyan etmediği ya da eksik beyan ettiğini belirtirken %76,3’ü (853) ise böyle bir durumu yapmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %32’si (358) vergi affından yararlanmışken %68’i (760) yararlanmamıştır. Motorlu taşıtlar vergisinin tutarı otomobil tercihinde etkili olduğunu söyleyenlerin oranı %79 (883) iken etkisiz olduğunu söyleyenlerin oranı ise %21 (235) olarak tespit edilmiştir. Çalışmaya katılanların %9,7’si (109) şu anki “gelir vergi sistemi” aynen uygulanmalı, %19,8’i (221) herkesin kazancı üzerinden aynı oranda gelir vergisi alınmalı, %6’sı (67) herkesin kazancı üzerinden aynı miktarda gelir vergisi alınmalı, %57,3’ü (641) kazancı yüksek olanlardan daha yüksek, düşük olanlardan daha düşük oranda gelir vergisi alınmalı ve %7,2’si (80) kazanç üzerinden vergi alınmamalı şeklinde düşünceye sahiplerdir. Katılımcıların %19,4’ü (217) vergi uzlaşma uygulamasından yararlanmışken %80,6’sı (901) yararlanmıştır. Vergi mükelleflerinin %35,8’i (400) Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) haberdarken %64,2’si (718) haberdar değildir. Çalışmaya katılanların %14,4’ü (161) VİMER uygulamasını kullandığını, %85,6’sı (957) uygulamayı kullanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %4,5’i (50) hemen her zaman VİMER’den yararlandığını, %14,8’i (166) nadiren yararlandığını ve %80,7’si (902) hemen hemen hiç yararlanmadığını belirtmiştir. Vergi mükelleflerinin %29,4’ü (329) e posta sistemine kayıtlıyken %70,6’sı (789) kayıtlı değildir. Dönemsel vergi uygulamasından haberdar olanların

oranı %37,9 (424), haberdar olmayanların oranı ise %62,1 (694) şeklindedir. Son olarak çalışmaya katılanların %64,8'i (724) vergi uygulanmayan alanlardan alışveriş yapmayı tercih ederken %35,2'si (394) tercih etmediğini belirtmiştir.

Tablo 3. Çalışmaya Katılan Vergi Mükelleflerinin Vergi Uyum Anketine Verdikleri Cevaplar

	1	2	3	4	5
	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
1- Kesinlikle Katılmıyorum					
2- Katılmıyorum					
3- Kararsızım					
4- Katılıyorum					
5- Kesinlikle Katılıyorum					
Sorular					
1. Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim.	200 (%17,9)	280 (%25,0)	287 (%25,7)	219 (%19,6)	132 (%11,8)
2. Vergi mükellefi olarak haklarım yasalarca korunur.	128 (%11,4)	199 (%17,8)	319 (%28,5)	331 (%29,6)	141 (%12,6)
3. Medyada ve basında vergi mükellef haklarımın tanıtımı yeterli düzeyde yapılmaktadır.	305 (%27,3)	349 (%31,2)	271 (%24,2)	144 (%12,9)	49 (%4,4)
4. Vergi ile ilgili problemlerimde vergi idaresine danışırım.	128 (%11,4)	185 (%16,5)	219 (%19,6)	427 (%38,2)	159 (%14,2)
5. Vergi ile ilgili yükümlülüklerimi yerine getirmemde vergi idaresi gerekli kolaylığı sağlamaktadır.	109 (%9,7)	162 (%14,5)	344 (%30,8)	392 (%35,1)	111 (%9,9)
6. Vergi idaresi, haklarım ve mevzuat konusunda yeterince bilgilendirme sağlar.	130 (%11,6)	195 (%17,4)	358 (%32,0)	343 (%30,7)	92 (%8,2)
7. Vergi denetimleri, vergi kaçırmaı önleyecek şekildedir.	265 (%23,7)	258 (%23,1)	278 (%24,9)	210 (%18,8)	107 (%9,6)
8. Vergi denetimleri, vergi kaçırmaı önleyecek sıklıkta yapılmaktadır	254 (%22,7)	241 (%21,6)	374 (%33,5)	163 (%14,6)	86 (%7,7)
9. Toplanan vergiler, israf edildiği için vergi kaçırmaı uygundur.	389 (%34,8)	222 (%19,9)	221 (%19,8)	163 (%14,6)	123 (%11,0)
10. Toplanan vergiler, faydalı işler için kullanılsa dahi vergi kaçırmaı uygundur.	557 (%49,8)	234 (%20,9)	154 (%13,8)	104 (%9,3)	69 (%6,2)
11. Denetlenmeyecek ve cezalandırılmayacak bile olsam vergimi öderim.	80 (%7,2)	103 (%9,2)	182 (%16,3)	356 (%31,8)	397 (%35,5)
12. Ödediğim vergiler toplumun gelişmesi için önemlidir.	48 (%4,3)	73 (%6,5)	169 (%15,1)	361 (%32,3)	467 (%41,8)
13. Vergi kaçırdığı halde yakalanmayan insanların varlığı beni vergi kaçırmaı teşvik eder.	338 (%30,2)	201 (%18,0)	218 (%19,5)	188 (%16,8)	173 (%15,5)
14. Başka bir sement ya da şehirde yaşasam vergi ödeme isteğim değişir.	398 (%35,6)	239 (%21,4)	239 (%21,4)	134 (%12,0)	108 (%9,7)
15. Ödediğim vergiler sadece benim yararlanabileceğim hizmetler için kullanılmalıdır.	363 (%32,5)	249 (%22,3)	145 (%13,0)	197 (%17,6)	164 (%14,7)
16. Oy verdiğim parti iktidarda değilse vergi ödemek istemem.	599 (%53,6)	257 (%23,0)	141 (%12,6)	59 (%5,3)	62 (%5,5)
17. Vergi afları çok sık uygulanmaktadır.	100 (%8,9)	137 (%12,3)	362 (%32,4)	260 (%23,3)	259 (%23,2)
18. Vergi uygulamaları adil değildir.	83 (%7,4)	132 (%11,8)	273 (%24,4)	271 (%24,2)	359 (%32,1)
19. Vergi borcu için mükellef ile idarenin pazarlık usulü ile yaptığı anlaşma (uzlaşma) adil bir uygulamadır.	151 (%13,5)	145 (%13,0)	467 (%41,8)	228 (%20,4)	127 (%11,4)
20. Vergi idaresi vergi kanunlarının uygulanmasında tarafsız hareket etmektedir.	146 (%13,1)	179 (%16,0)	358 (%32,0)	309 (%27,6)	126 (%11,3)
21. Vergi mevzuatı sade ve anlaşılır olduğu için vergi ile ilgili hususları kolaylıkla hallederim.	249 (%22,3)	237 (%21,2)	359 (%32,1)	200 (%17,9)	73 (%6,5)
22. Vergi oranlarında meydana gelen artışlar yüzünden vergi kaçırmaı yönelirim.	312 (%27,9)	269 (%24,1)	233 (%20,8)	201 (%18,0)	103 (%9,2)
23. Vergi oranları daha düşük olsa daha farklı faaliyet alanlarına yönelirim.	115 (%10,3)	125 (%11,2)	236 (%21,1)	318 (%28,4)	324 (%29,0)
24. Vergi indirimleri ve vergi muafiyetleri daha yüksek olsa daha az vergi kaçırmam.	354 (%31,7)	184 (%16,5)	250 (%22,4)	186 (%16,6)	144 (%12,9)
25. Vergi mevzuatı adil olmadığı için vergi kaçırmaı uygundur.	392 (%35,1)	225 (%20,1)	228 (%20,4)	163 (%14,6)	110 (%9,8)
26. Vergiden muaf olma imkânım olsa mutlaka yararlanırım.	84 (%7,5)	88 (%7,9)	189 (%16,9)	246 (%22,0)	511 (%45,7)

27. Vergi mevzuatı adil değildir.	84 (%7,5)	125 (%11,2)	336 (%30,1)	258 (%23,1)	315 (%28,2)
28. Vergi oranlarını yüksek bulurum.	64 (%5,7)	45 (%4,0)	136 (%12,2)	315 (%28,2)	558 (%49,9)
29. Vergi afları gereklidir.	203 (%18,2)	118 (%10,6)	265 (%23,7)	278 (%24,9)	254 (%22,7)
30. Vergi afları yüzünden vergi ödemek istemem.	185 (%16,5)	190 (%17,0)	334 (%29,9)	214 (%19,1)	195 (%17,4)
31. Vergi afları vergi sistemini adaletsizleştirir.	138 (%12,3)	150 (%13,4)	277 (%24,8)	240 (%21,5)	313 (%28,0)
32. Vergi afları bazı mükellefleri kayırmak için çıkarılır.	117 (%10,5)	134 (%12,0)	318 (%28,4)	266 (%23,8)	283 (%25,3)
33. Vergi mevzuatı hakkında bilgi sahibiyim.	177 (%15,8)	194 (%17,4)	379 (%33,9)	228 (%20,4)	140 (%12,5)
34. Vergilerin düşük olması nedeniyle yabancı ülkelerdeki ürünleri satın almayı tercih ederim.	140 (%12,5)	143 (%12,8)	243 (%21,7)	296 (%26,5)	296 (%26,5)
35. Çalıştığım sektördeki vergilerin rekabeti bozucu etkisi vardır.	124 (%11,1)	116 (%10,4)	434 (%38,8)	261 (%23,3)	183 (%16,4)
36. Otomobil, elektronik eşya, mobilya vb. gibi ürünleri satın alırken dönemsel vergi indirimleri olması hoşuma gider.	69 (%6,2)	65 (%5,8)	141 (%12,6)	380 (%34,0)	463 (%41,4)
37. Dönemsel vergi indirimine göre daha az/fazla ürün alırım.	51 (%4,6)	91 (%8,1)	211 (%18,9)	417 (%37,3)	348 (%31,1)
38. Dönemsel vergi indirimine göre ürün almayı ertelerim/öne çekerim.	51 (%4,6)	92 (%8,2)	230 (%20,6)	432 (%38,6)	313 (%28,0)
39. Vatani bir görev olduğu için vergi öderim.	72 (%6,4)	82 (%7,3)	179 (%16,0)	401 (%35,9)	384 (%34,3)
40. Ahlaki bir görev olduğu için vergi öderim.	62 (%5,5)	74 (%6,6)	188 (%16,8)	390 (%34,9)	404 (%36,1)
41. Zorunluluk olduğu için vergi öderim.	74 (%6,6)	75 (%6,7)	165 (%14,8)	382 (%34,2)	422 (%37,7)
42. Kul hakkına girdiği için vergi öderim	136 (%12,2)	85 (%7,6)	176 (%15,7)	362 (%32,4)	359 (%32,1)

Tablo 3'te çalışmaya katılan vergi mükelleflerinin vergi uyumu anketi sorularına verdikleri cevaplara ait dağılımlar görülmektedir. Tabloya göre, sorulara verilen cevaplar şu şekildedir: "1. Bir vergi mükellefi olarak, mükellef hakları konusunda yeterli bilgiye sahibim." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%25,7) kararsız olduğunu belirtmiştir. "2. Vergi mükellefi olarak haklarım yasalarca korunur." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%29,6) katıldığını belirtmiştir. "3. Medyada ve basında vergi mükellef haklarının tanıtımı yeterli düzeyde yapılmaktadır." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%31,2) katılmadığını belirtmiştir. "4. Vergi ile ilgili problemlerimde vergi idaresine danışırım." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%38,2) katıldığını belirtmiştir. "5. Vergi ile ilgili yükümlülüklerimi yerine getirmemde vergi idaresi gerekli kolaylığı sağlamaktadır." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%35,1) katıldığını belirtmiştir. "6. Vergi idaresi, haklarım ve mevzuat konusunda yeterince bilgilendirme sağlar." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%32) kararsız olduğunu belirtmiştir. "7. Vergi denetimleri, vergi kaçırma önleyecek şekildedir." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%24,9) kararsız olduğunu belirtmiştir. "8. Vergi denetimleri, vergi kaçırma önleyecek sıklıkta yapılmaktadır." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%33,5) kararsız olduğunu belirtmiştir. "9. Toplanan vergiler, israf edildiği için vergi kaçırma uygundur." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%34,8) kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. "10. Toplanan vergiler, faydalı işler için kullanılsa dahi vergi kaçırma uygundur." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%49,8) kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. "11. Denetlenmeyecek ve cezalandırılmayacak bile olsam vergimi öderim." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%35,5) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "12. Ödediğim vergiler toplumun gelişmesi için önemlidir." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%41,8) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. "13. Vergi kaçırdığı halde yakalanmayan insanların varlığı beni vergi kaçırma teşvik eder." sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%30,2) kesinlikle

katılmadığını belirtmiştir. “14. Başka bir semt ya da şehirde yaşasam vergi ödeme isteğim değişir.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%35,6) kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. “15. Ödediğim vergiler sadece benim yararlanabileceğim hizmetler için kullanılmalıdır.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%32,5) kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. “16. Oy verdiğim parti iktidarda değilse vergi ödemek istemem.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%53,6) kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. “17. Vergi afları çok sık uygulanmaktadır.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%32,4) kararsız olduğunu belirtmiştir. “18. Vergi uygulamaları adil değildir.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%32,1) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. “19. Vergi borcu için mükellef ile idarenin pazarlık usulü ile yaptığı anlaşma (uzlaşma) adil bir uygulamadır.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%41,8) kararsız olduğunu belirtmiştir. “20. Vergi idaresi vergi kanunlarının uygulanmasında tarafsız hareket etmektedir.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%32) kararsız olduğunu belirtmiştir. “21. Vergi mevzuatı sade ve anlaşılır olduğu için vergi ile ilgili hususları kolaylıkla hallederim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%32,1) kararsız olduğunu belirtmiştir. “22. Vergi oranlarında meydana gelen artışlar yüzünden vergi kaçırmaya yönelirim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%27,9) kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. “23. Vergi oranları daha düşük olsa daha farklı faaliyet alanlarına yönelirim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%29) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. “24. Vergi indirimleri ve vergi muafiyetleri daha yüksek olsa daha az vergi kaçıırım.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%31,7) kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. “25. Vergi mevzuatı adil olmadığı için vergi kaçırmak uygundur.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%35,1) kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. “26. Vergiden muaf olma imkânım olsa mutlaka yararlanırım.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%45,7) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. “27. Vergi mevzuatı adil değildir.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%30,1) kararsız olduğunu belirtmiştir. “28. Vergi oranlarını yüksek bulurum.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%49,9) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. “29. Vergi afları gereklidir.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%24,9) katıldığını belirtmiştir. “30. Vergi afları yüzünden vergi ödemek istemem.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%29,9) kararsız olduğunu belirtmiştir. “31. Vergi afları vergi sistemini adaletsizleştirir.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%28) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. “32. Vergi afları bazı mükellefleri kayırmak için çıkarılır.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%28,4) kararsız olduğunu belirtmiştir. “33. Vergi mevzuatı hakkında bilgi sahibiyim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%33,9) kararsız olduğunu belirtmiştir. “34. Vergilerin düşük olması nedeniyle yabancı ülkelerdeki ürünleri satın almayı tercih ederim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%26,4) katıldığını ve kesinlikle katıldığını belirtmiştir. “35. Çalıştığım sektördeki vergilerin rekabeti bozucu etkisi vardır.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%38,8) kararsız olduğunu belirtmiştir. “36. Otomobil, elektronik eşya, mobilya vb. gibi ürünleri satın alırken dönemsel vergi indirimleri olması hoşuma gider.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%41,4) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. “37. Dönemsel vergi indirimine göre daha az/fazla ürün alırım.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%37,3) katıldığını belirtmiştir. “38. Dönemsel vergi indirimine göre ürün almayı ertelerim/öne çekerim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%38,6) katıldığını belirtmiştir. “39. Vatani bir görev olduğu için vergi öderim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%35,9) katıldığını belirtmiştir. “40. Ahlaki bir görev olduğu için vergi öderim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%36,1) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. “41. Zorunluluk olduğu için vergi öderim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%37,7) kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Son olarak “42. Kul hakkına girdiği için vergi öderim.” sorusuna vergi mükellefleri çoğunlukla (%32,4) katıldığını belirtmiştir.

Tablo 4. Vergi Uyum Düzeyinin Çalışmaya Katılan Vergi Mükelleflerinin Demografik Özelliklerine Göre Farklılaşma Durumu

Demografik Özellikler		\bar{X}	SS	Test	p	Anlamlı Farklılık
Cinsiyet	Kadın	3,26	,267			
	Erkek	3,25	,277			
Eğitim Durumu	(1) İlköğretim	3,18	,251	16,216 ^F	,000*	5>1,2,3 4>1,2,3
	(2) Lise	3,19	,241			
	(3) Ön Lisans	3,22	,280			
	(4) Lisans	3,33	,285			
	(5) Lisansüstü	3,31	,269			
Şehir	(1) Afyon	3,36	,233	6,651 ^F	,000*	1>2,3,5,6,7,8 2>6,8 3>8 4>5,6,8 7>6,8
	(2) Aydın	3,28	,288			
	(3) Denizli	3,26	,293			
	(4) İzmir	3,31	,324			
	(5) Kütahya	3,22	,266			
	(6) Manisa	3,20	,262			
	(7) Muğla	3,29	,244			
	(8) Uşak	3,19	,243			
Gelir Türü	(1) Ticari Kazanç	3,22	,273	5,134 ^F	,000*	2>1 4>1 5>1
	(2) Serbest Meslek Kazancı	3,27	,256			
	(3) Zirai Kazanç	3,25	,281			
	(4) Gayrimenkul Sermaye İradı (Kira Geliri)	3,31	,300			
	(5) Menkul Sermaye İradı	3,32	,255			
Yaş ^r				,147*		
Mesleki Tecrübe ^r				,184*		

Not:*=p<.05 ^r= Pearson Korelasyon, ^t= Bağımsız Gruplar T Testi, ^F= Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Tablo 4’te katılımcıların demografik özelliklerine göre “Vergi Uyum” anketi puan ortalamalarının karşılaştırılmasına yönelik yapılan analiz sonuçları verilmiştir. Yapılan analizlere göre; eğitim durumu, bulunan şehir ve gelir türü değişkenlerine göre gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir (p<0.05).

Ortaya çıkan anlamlı farklılıklara göre, lisans ve lisansüstü mezunu katılımcılar ilköğretim, lise ve ön lisans mezunu katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahiptir. Bu sonuca bakılarak katılımcıların eğitim durumu arttıkça vergi uyumunun da artış gösterdiği söylenebilir.

Vergi mükelleflerinin bulunduğu şehirlere bakıldığında, Afyon ilinde yaşayan katılımcılar Aydın, Denizli, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak illerinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahiptir.

Aydın ilinde yaşayan katılımcılar Manisa ve Uşak illerinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahiptir.

Denizli ilinde yaşayan katılımcılar Uşak ilinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahiptir. İzmir ilinde yaşayan katılımcılar Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak illerinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahiptir.

Son olarak Muğla ilinde yaşayan katılımcılar Manisa ve Uşak illerinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahiptir.

Katılımcıların gelir türü incelendiğinde, serbest meslek kazancı, gayrimenkul sermaye iradı (kira geliri) ve menkul sermaye iradı gelir türüne sahip olan mükellefler, ticari kazanç gelir türüne sahip olan mükelleflere göre daha yüksek vergi uyumuna sahiptir.

Katılımcıların yaş ve mesleki tecrübeleri ile vergi uyumu düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (p<0.05). Bu sonuca göre katılımcıların yaşları ve mesleki tecrübeleri arttıkça vergi uyumu düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir.

Ancak, katılımcıların cinsiyet değişkeninde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 5. Vergi Uyum Düzeyinin Çalışmaya Katılan Mükelleflerin Vergiye Yönelik Bireysel Tecrübelerine Yönelik Sorulara Göre Farklılaşma Durumu

Sorular		\bar{X}	SS	Test	p	Anlamlı Farklılık
Vergi istisna veya muafiyetinden yararlandınız mı?	Evet	3,25	,241	-3,392 ^t	,695	
	Hayır	3,26	,284			
Sponsorluk harcaması yaptınız mı?	Evet	3,23	,249	-1,067 ^t	,286	
	Hayır	3,26	,276			
Kazancınızın vergisini beyan etmediğiniz ya da eksik beyan ettiğiniz durumlar oldu mu?	Evet	3,20	,228	-4,434 ^t	,000*	
	Hayır	3,27	,284			
Vergi affından yararlandınız mı?	Evet	3,24	,255	-1,622 ^t	,105	
	Hayır	3,27	,282			
Otomobil satın alırken ödeyeceğiniz KDV ve ÖTV ile daha sonraki dönemlerde ödeyeceğiniz motorlu taşıtlar vergisi tutarı otomobil tercihiniz üzerinde etkili olur mu?	Evet	3,26	,264	1,191 ^t	,235	
	Hayır	3,24	,306			
Vergi sistemine yönelik aşağıdaki ifadelerden hangisi size göre doğrudur?	(1) Şu Anki “Gelir Vergi Sistemi” Aynen Uygulanmalı	3,16	,245	12,764 ^F	,000*	4>1 4>2 4>3 4>5
	(2) Herkesin Kazancı Üzerinden Aynı Oranda Gelir Vergisi Alınmalı	3,21	,231			
	(3) Herkesin Kazancı Üzerinden Aynı Miktarda Gelir Vergisi Alınmalı	3,17	,242			
	(4) Kazancı Yüksek Olanlardan Daha Yüksek, Düşük Olanlardan Daha Düşük Oranda Gelir Vergisi Alınmalı	3,30	,282			
	(5) Kazanç Üzerinden Vergi Alınmamalı	3,22	,296			
Vergi uzlaşma uygulamasından yararlandınız mı?	Evet	3,21	,211	-3,139 ^t	,002*	
	Hayır	3,27	,286			
Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) haberdar mısınız?	Evet	3,29	,275	2,752 ^t	,006*	
	Hayır	3,24	,271			
Vergi İletişim Merkezini (VİMER) daha önce kullandınız mı?	Evet	3,22	,242	-1,848 ^t	,066	
	Hayır	3,26	,278			
Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) yararlanma sıklığınız nedir?	(1) Hemen Her Zaman	3,26	,256	1,127 ^F	,325	
	(2) Nadiren	3,23	,259			
	(3) Hemen Hemen Hiç	3,26	,277			
Gelir İdaresi Başkanlığının ücretsiz e-posta sistemine kayıtlı mısınız?	Evet	3,25	,257	-,791 ^t	,429	
	Hayır	3,26	,280			
Dönemsel vergi uygulamasından haberdar mısınız?	Evet	3,27	,270	1,677 ^t	,094	
	Hayır	3,25	,275			
Vergi uygulanmayan alanlardan (havaalanı, gümrük çıkış kapıları vb.) alışveriş yapmayı tercih eder misiniz?	Evet	3,24	,251	-2,114 ^t	,035*	
	Hayır	3,28	,310			

Not:*= $p<0.05$, t= Bağımsız Gruplar T Testi, F= Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)

Tablo 5’te katılımcıların vergiye yönelik bireysel tecrübelerine yönelik sorulara göre “Vergi Uyumunu” anketi puan ortalamalarının karşılaştırılmasına yönelik yapılan analiz sonuçları verilmiştir. Yapılan analizlere göre; kazancının vergisini beyan etmeme ya da eksik beyan etme durumu, vergi sistemine yönelik ifadeler, Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) yararlanma durumu, Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) haberdar olma durumu ve Vergi uygulanmayan alanlardan (havaalanı, gümrük çıkış kapıları vb.) alışveriş yapmayı tercih etme durumu sorularına göre gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Ortaya çıkan anlamlı farklılıklara göre, kazancının vergisini beyan eden ya da eksik beyan etmeyen katılımcıların vergisini beyan etmeyen ya da eksik beyan eden katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kazancı yüksek olanlardan daha yüksek, düşük olanlardan daha düşük oranda gelir vergisi alınmalı şeklindeki ifadeyi doğru bulan katılımcıların diğer katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) yararlanmayan katılımcıların yararlanan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) haberdar olan katılımcıların haberdar olmayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

Vergi uygulanmayan alanlardan (havaalanı, gümrük çıkış kapıları vb.) alışveriş yapmayı tercih etmeyen katılımcıların tercih eden katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırma ile Ege Bölgesinde bulunan sekiz ilin vergi uyum düzeyinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre ankete katılanların büyük bir çoğunluğunu erkek mükellefler (735 kişi) oluşturmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların büyük bir oranı lisans mezunu (415 kişi) kişilerdir. Ankete en fazla katılım sağlayan il ise 225 kişi ile Manisa ilidir. Katılımcıların çoğunluğunu ticari kazanç sahipleri (502 kişi) oluşturmaktadır. Ankete katılanların büyük bir çoğunluğu (838 kişi) vergi istisna ve muafiyetlerden yararlanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların çok azının sponsorluk harcaması yaptığı (91 kişi) büyük bir çoğunluğunun (1027 kişi) ise sponsorluk harcaması yapmadıkları belirlenmiştir. Ege bölgesi katılımcılarından 760 kişi vergi affından yararlanmamıştır. Katılımcıların eğitim durumları ile vergi uyum düzeyleri ilişkisine bakıldığında lisans ve lisansüstü mezun katılımcıların ilköğretim, lise ve ön lisans mezunu katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuçtan yola çıkılarak katılımcıların eğitim durumları arttıkça vergi uyumlarının da artış gösterdiği söylenebilir. İllerin vergi uyumları durumu incelendiğinde ise Aydın ilinde yaşayan katılımcıların Manisa ve Uşak illerinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu; Denizli’de yaşayan katılımcıların Uşak ilinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek oranda vergi uyumuna sahip olduğu; İzmir ilinde yaşayan katılımcıların Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak illerinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu sonuçları ortaya çıkmaktadır. Son olarak Muğla ilinde yaşayan katılımcıların Manisa ve Uşak illerinde yaşayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş ve mesleki tecrübeleri ile vergi uyumu düzeyleri incelendiğinde ise katılımcıların yaşları ve mesleki tecrübeleri arttıkça vergi uyum

düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca Vergi İletişim Merkezinden (VİMER) haberdar olan katılımcıların haberdar olmayan katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu tespit edilmiştir. Vergi uygulanmayan alanlardan (havaalanı, gümrük çıkış kapıları vb.) alışveriş yapmayı tercih etmeyen katılımcıların tercih eden katılımcılara göre daha yüksek vergi uyumuna sahip olduğu da tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bu araştırmaya Ege Bölgesi'nde bulunan sekiz (8) il dâhil edilmiştir. Bu yönüyle düşünüldüğünde bu araştırma gelecekte vergi uyumu konusunda yapılması planlanan araştırmalara da rehber niteliğinde olacaktır. Ayrıca bu çalışma sadece Ege Bölgesi ile sınırlı kalmayıp sonrasında diğer bölgelere (Karadeniz, Marmara, İç Anadolu, Güneydoğu ve Doğu Anadolu gibi bölgelere) de Ege Bölgesi'nde uygulanan anket uygulanarak her bir bölgenin kendi içinde vergiye uyum düzeyleri karşılaştırılacaktır. Ege bölgesinde kullanılan vergi uyum düzeyi ölçeceği Akdeniz bölgesinde de uygulanmış olup çıkan sonuçlar yayınlanma aşamasında olduğu için gelecekte yapılması planlanan bir diğer çalışma ise Akdeniz ve Ege bölgelerinin vergi uyum düzeylerinin karşılaştırılması olacaktır. Aynı zamanda bölge bazında yapılan araştırma sonrasında her bir bölge tek tek incelenerek bölgelerin vergi uyum düzeylerinin karşılaştırılması yapılacaktır. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda uyum düzeyi düşük olan bölgelerin ve illerin tespit edilmesi ve bu durumun ilgili kurum ve kuruluşa bildirilmesi amaçlanmaktadır. Hatta gerekirse yetkili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak vergiye uyum düzeyi düşük olan bölge ve illerde uyum düzeyini arttıracak uygulamalar (mükelleflere vergi bilincini oluşturma ve vergi uyum düzeylerini artırma gibi konularda eğitimler verilmesi gibi) yapılması hedeflenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktan, C. C.; Dileyici, D. ve Saraç, Ö. (2002). *Vergilere Karşı Tepkilerin Anatomisi, Vergi, Zulüm ve İsyân*. Phoenix Yayınevi.
- Aktan, C. C.; Dileyici, D. ve Saraç, Ö. (2006). Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlaki ve Sosyo-Psikolojik Sınırları, Vergileme Ekonomisi ve Vergi Psikolojisi. Seçkin Yayıncılık.
- Çiçek, H., Karakaş M. ve Yıldız, A. (2008). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması*. T.C. Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008/381.
- James, S., And Alley, C. (2004). Tax Compliance, Self-Assessment and Tax Administration. *Journal of Finance and Management in Public Services*, 2(2), 27-42.
- Gök, A. K. (2007). Vergi Direncinin Gelişimi. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 22(1), 143-163.
- Kitapçı, İ. (2014). *Vergi Etiği ve Vergi Psikolojisi Verginin Sosyo-Psikolojik Teorisi*. Seçkin Kitabevi.
- Köstekçi, A. ve Sandalcı, U. (2022). *On Sekizinci Yüzyılda Vergiye Karşı Direniş ve İsyânlar-I (Japonya Vergi Ayaklanmaları, 1717-90 İskoçya Malt Vergisi İsyanı, 1725 Patrona Halil İsyanı, 1730), İlkesiz Vergilere Tepkiler*. Akademi Yayınları.
- Saruç, N. T. (2015). *Vergi Uyumu: Teori ve Uygulama*. Seçkin Yayıncılık.
- Sour, L. (2004). An Economic Models of Tax Compliance with Individual Morality and Conformity, *Economia Mexicana*, 13(1), 43-61.
- Ştefura, G. (2012). A New Perspective On Individual Tax Compliance: The Role Of The Income Source, Audit Probability and The Chance of Being Detected, *The USV Annals of Economics and Public Administration*, 12, 2(16), 192-201.
- Taşkın, Y. (2010). Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 54. Seri.
- Tekin, A.; Tuncer, G. ve Sağdıç, E. N. (2013). Vergi Afları Sonrasında Vergi Uyum Süreci, *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(2), 1-26.
- Tekin, A. ve Sökmen Gürçam, Ö. (2019). Davranışsal İktisat ve Vergi Uyumu Arasındaki İlişki Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(5), 65-76.

- Tunçer, M. (2002). Hükümet Birey ve İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3), 107-128.
- Yoruldu, M. (2020). Vergi Uyum ve Vergiye Uyum Sağlayan Mükelleflere Tanınan Vergi Teşvikinin Değerlendirilmesi. *Al-Farabi International Journal on Social Sciences*, 5(3), 55-64, DOI: 10.46291/Al-Farabi.050